

ISSN 2707-3076 (Print)

ISSN 2709-8214 (Online)

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Хортицької національної академії

SCIENTIFIC JOURNAL

of Khortytsia National Academy

Серія: Педагогіка.
Соціальна робота.

2020, 2(3)

ISSN 2707-3076 (Print)
ISSN 2709-8214 (Online)

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

Науковий журнал Хортицької національної академії

Серія:
Педагогіка. Соціальна робота
Випуск 2(3)

Запоріжжя
2020

Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 2(3).

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 24104-13944Р
Офіційний сайт видання <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA>

Журнал включено до пошукової системи відкритої наукометричної бази даних Google Scholar, Open Ukrainian Citation Index (OUCI), до реферативної бази даних «Україніка наукова» та Українського реферативного журналу «Джерело»; журнал розміщений у каталозі Наукової періодики України Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського; користується сервісами Баз даних CrossRef.

Головний редактор:

Нечипоренко Валентина Василівна, доктор педагогічних наук, професор, ректор, Хортицька національна академія (Україна).

Заступник головного редактора:

Позднякова Олена Леонтіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, перший проректор, Хортицька національна академія (Україна).

Члени редакційної колегії:

Павленко Анатолій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії вищої освіти України, завідувач кафедри соціальної роботи, Хортицька національна академія (Україна).

Борисов Вячеслав Вікторович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дизайну, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна).

Харківська Алла Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри математики та фізики, проректор з науково-педагогічної роботи, комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Роганова Марина Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти, комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Zenon Gajdzica, prof. dr hab., Ful Professor, professor, Uniwersytet Śląski w Katowicach (Poland).

Цибулько Людмила Григорівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна).

Коляда Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (Україна).

Вайнола Ренате Хейкіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри соціальної педагогіки, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)

Waleru Okulicz-Kozaryn, dr. habil., PhD, MBA, Professor, Wrocław University of Environmental and Life Sciences (Poland).

Волошинов Сергій Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри інноваційних технологій та технічних засобів судноводіння, Херсонська державна морська академія (Україна).

Журавльова Лариса Станіславівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний імені Богдана Хмельницького (Україна).

Пахомова Наталія Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (Україна).

Крашеніннік Ірина Володимирівна, доктор філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка, асистент кафедри інформатики і кібернетики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна).

Відповідальний секретар:

Сташук Ольга Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, Хортицька національна академія (Україна)

Зовнішні рецензенти:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України (Україна).

Засенко В'ячеслав Васильович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (Україна).

Петриченко Лариса Олексіївна, доктор педагогічних наук, доцент, перший проректор комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Чернецька Юлія Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Федоренко Світлана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри логопедії та логопсихології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна).

Калініна Тетяна Станіславівна, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри корекційної освіти та спеціальної психології, комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Україна).

Платаш Лариса Броніславівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Україна).

Елькін Марк Веніамінович, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і педагогічної майстерності, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна).

Корнелюк Богдан Васильович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Хортицька національна академія (Україна).

Турубарова Анастасія Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології, Хортицька національна академія (Україна).

Фурман Ольга Федорівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Хортицька національна академія (Україна).

Схвалено рішенням Вченої ради Хортицької національної академії
Протокол № 5 від 15.12.2020.

У статтях розглядаються результати новітніх теоретичних та експериментальних досліджень в галузі педагогіки та соціальної роботи. Дослідження охоплюють проблеми загальної педагогіки та історії педагогіки, теорії і методики управління освітою, теорії і методики виховання, початкової освіти, середньої освіти, професійної освіти, спеціальної освіти, а також соціальної роботи.

ISSN 2707-3076 (Print)
ISSN 2709-8214 (Online)

Municipal Institution of Higher Education
«Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy»
of Zaporizhzhia Regional Council

Scientific Journal of Khortytsia National Academy

Series: Pedagogy. Social Work
Issue 2(3)

Zaporizhzhia
2020

Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others]. Zaporizhzhia : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education -Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council, 2020. Iss. 2(3).

Certificate of state registration of the print media Series KB № 24104-13944P
Official website of the journal <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA>

The journal is included in the search engine of the open database Google Scholar, Open Ukrainian Citation Index (OUCI), in the database "Ukrainika Naukova" and the Ukrainian journal of scientific abstracts "Dzherelo"; it is placed in the Catalog of Scientific Periodicals of Ukraine of the Vernadsky National Library of Ukraine; uses the services of the database CrossRef.

Chief editor:

Valentyna Nechyporenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Deputy editor:

Olena Pozdniakova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, First Pro-rector of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Members of the editorial board:

Anatolii Pavlenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of the National Academy of Higher Education Sciences of Ukraine, Head of the Department of Social Work of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Viacheslav Borysov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Teaching Methodologies of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Alla Kharkivska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Pro-rector for Scientific and Pedagogical Work of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Maryna Rohanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theories and Methods of Preschool Education of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Gajdzica Zenon, Full Professor, Professor, University of Silesia in Katowice (Poland).

Liudmyla Tsybulko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University» (Ukraine).

Nataliia Koliada, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Ukraine).

Renate Vainola, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Social Pedagogy of National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine).

Walery Okulicz-Kozaryn, Dr. habil., PhD, MBA, Professor, Wrocław University of Environmental and Life Sciences (Poland).

Serhii Voloshynov, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Innovative Technologies and Technical Means of Navigation of Kherson State Maritime Academy (Ukraine).

Larysa Zhuravlova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Preschool Education and Social work of Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine).

Nataliia Pakhomova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Special Education and Social Work of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University (Ukraine).

Iryna Krasheninnik, Doctor of Philosophy in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy, Assistant at the Department of Information Science and Cybernetics of Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine).

Executive secretary:

Olha Stashuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Social Work, Khortytsia National Academy (Ukraine)

External reviewers:

Vitaliy Bondar, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Ukraine).

Viacheslav Zasenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Director of the Institute of Special Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Ukraine).

Larysa Petrychenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, First Pro-rector of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Yuliia Chernetska, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council (Ukraine).

Svitlana Fedorenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Speech Therapy and Logopsychology of National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine).

Tetiana Kalinina, Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer at the Department of the Correctional Education and Special Psychology, Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy (Ukraine).

Larysa Platash, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Social Work, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine).

Mark Elkin, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Pedagogical Skills of Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine).

Bohdan Korneliuk, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Social Sciences and the Humanities of the Khortytsia National Academy (Ukraine).

Anastasiia Turubarova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Special Pedagogy and Special Psychology of the Khortytsia National Academy (Ukraine)

Olha Furman, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Social Sciences and the Humanities of the Khortytsia National Academy (Ukraine)

Approved by the Academic Council of the Khortytsia National Academy
Protocol № 5 of 15.12.2020.

The articles deal with the results of the latest theoretical and experimental research in the field of pedagogy and social work. Research covers the problems of general pedagogy and history of pedagogy, theories and methods of educational management, theories and methods of training, primary education, secondary education, vocational education, special education and social work.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Винарчик М. П. Європейський досвід використання мовного паспорту як інноваційного інструменту фіксування мовних досягнень учнів і студентів.....	7
Дудко Я. В. Організаційно-педагогічні засади управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).....	15
Павленко А. І. Роль і місце вчення про систематизацію у науковій педагогічній теорії та освітній практиці.....	26
Лапшина І. С. Шляхи подолання труднощів організації дистанційного навчання дітей молодшого шкільного віку.....	37
Лугінець Н. В., Павлівська І. М., Сафонова О. В., Скиба О. Ю., Шамардіна А. В. Створення безпечного освітнього середовища в закладі середньої освіти з інклюзивним навчанням шляхом запровадження в освітній процес шкільної служби порозуміння.....	47

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Волкова С. С. Опанування здобувачами вищої освіти здоров'язберігаючими технологіями засобами дисципліни «Загальна теорія здоров'я та основи здорового способу життя».....	59
Давидова С. В. Значення методу проєктів для професійного становлення фахівців образотворчого мистецтва: історичний ракурс та сьогодення.....	69
Дерев'яно Н. В. Компетентнісний підхід до проєктування освітньо-професійної програми з медіа дизайну.....	79
Кетлер-Митницька Т. С. Психолого-педагогічні умови формування інтернальності як чинника готовності до особистісно-професійного саморозвитку майбутніх психологів.....	88
Коробченко А. А., Пюрко В. Є. Види готовності фахівців з фізичної терапії та ерготерапії до використання здоров'язберезувальних технологій у професійній діяльності.....	98
Нічуговська Л. І., Ніколенко Л. М. Розвиток інклюзивно орієнтованих компетентностей майбутніх педагогів спеціальної освіти в умовах магістратури.....	109
Шапочка К. А., Буркляє Н. Особливості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.....	118

РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

Жадленко І. О. Особливості формування моторних і мовленнєвих ритмічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із заїканням засобами логоритмічних вправ.....	129
Нечипоренко В. В. Системно-інституційна діяльність закладу вищої освіти щодо реалізації національних пріоритетів кадрового забезпечення інклюзивної загальноосвітньої практики.....	140

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Козарик О. С. Процесуально-технологічні складові соціалізації сучасної особистості з позиції суб'єктно-вчинкового підходу.....	153
Нечипоренко К. С. Емпіричне дослідження самооцінки у соціально-депривованих підлітків з обмеженням життєдіяльності в умовах інтернатного закладу.....	164

DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-3-3>
УДК 37.013.3:929

Анатолій Іванович Павленко
ORCIDiD <https://orcid.org/0000-0002-6553-3057>
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної роботи
Хортицька національна академія,
м. Запоріжжя, Україна
anatolypavlenko@ukr.net

РОЛЬ І МІСЦЕ ВЧЕННЯ ПРО СИСТЕМАТИЗАЦІЮ В НАУКОВІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

У науковій статті розглядається вчення про систематизацію науково-педагогічного знання, визначається його роль і місце в теорії й методології педагогіки та освітній практиці. Встановлено зв'язок впливу розвитку методологічного за своїм значенням вчення про систематизацію в педагогіці на перебіг сучасної методолого-інформаційної кризи науково-педагогічного знання. Сучасний кризовий стан у систематизації вже накопичених науково-педагогічних знань й іще переважна орієнтація дослідників на отримання несистемного педагогічного знання і обумовлює актуальність методологічного усвідомлення ролі і місця вчення про систематизацію.

У статті розглянуті основні форми систематизації, роль і місце вчення про систематизацію у методології педагогіки, множинність і поліаспектність визначень поняття систематизації в науковій теорії й освітній практиці, що претендує на роль універсального діалектичного методу. На прикладі застосування історико-біографічного методу до життєпису Д. І. Менделєєва встановлено подібність і спільність систематизації для наукової діяльності вченого і освітньої практичної діяльності викладача.

Ключові слова: методологія педагогіки, освітня практика, педагогічна теорія, періодична система хімічних елементів, систематизація, системний підхід, система, класифікація, типологія.

Вступ. За визначеною в новітньому підручнику загальною періодизацією становлення в Україні педагогічної науки «інтенсивний розвиток педагогіки в XIX–XX ст. спричинив утворення системи педагогічних наук» (Прокопенко та ін., 2015, с. 27), як самостійних галузей знань.

Розвиток системи педагогічних наук, як і сучасної науки в цілому, характерний появою значної кількості системних досліджень майже у всіх дотичних до педагогіки наукових галузях. Становлення і розвиток теорії педагогіки, а також і методології педагогіки як системи, що розглядаються і на сторінках часопису Хортицької національної академії (Позднякова, 2019; Нечипоренко, 2019 та інші) нерозривно пов'язані з розглядом та з'ясуванням місця і ролі вчення про систематизацію й системного підходу до визначення структури вже відомого науково-

педагогічного знання та його застосування в освітній практиці.

Постановка в загальному вигляді проблеми визначення ролі й місця систематизації в науковому пізнанні й освіті була зроблена нами на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна освіта і наука: проблеми, перспективи, інновації» (Павленко, 2021).

Загальна проблема вчення про систематизацію та її основні види, класифікацію і типологію наукового знання, що займає дедалі більш важливе місце в теоретичному становленні практично всіх наукових галузей, стає особливо актуальною для сучасної педагогіки в завданні подальшого ствердження самого її статусу як науки в подоланні методолого-інформаційної кризи, обумовленої вибухоподібним зростанням і накопиченням несистемного педагогічного знання.

Разом з тим, перелік і подальший розгляд різними авторами загальнонаукових методів і логічних операцій у педагогічних дослідженнях переважно формально обмежується аналізом, синтезом, індукцією і дедукцією, ідеалізацією, моделюванням, зрідка класифікацією, де систематизація не згадується або губиться «на другому плані», що не відповідає сучасній оцінці актуальності, важливості й цінності такої форми пізнавального процесу в побудові й перетворенні наукового знання. А це, як видається, гальмує цілеспрямоване дослідження й теоретичне усвідомлення вчення про систематизацію і її види як складової методологічного знання в теорії педагогіки й освітній практиці. Адже розроблена видатним українським дидактом Василем Онисимовичем Онищуком (1973) типологія уроків, як вид систематизації, уже відома в педагогіці майже пів століття та використовується в освітній практиці вже не одним поколінням учителів, так само пройшов тривалий час, як стали відомі й розроблені типологія методів навчання (хоча і певними складнощами), типологія студентів закладів вищої освіти та ін. А таксономія педагогічних цілей Бенджаміна Блума в пізнавальній сфері особистості, як провідна психолого-педагогічна теорія оволодіння знаннями, відома в американській педагогіці з 1956 року (Бенджамін Блум, 2020).

Зокрема в дидактиці, за допомогою визначення абстрактних теоретичних ідеальних моделей (типів), типологічний метод дозволяє аргументовано обґрунтувати і визначити ту чи іншу оптимальну класифікацію, типологію чи таксономію, яких у змісті наукового дисциплінарного знання може розглядатися досить багато (Павленко, 2019).

У шкільній практиці, розпочинаючи з першого підручника – букваря, дитина вже знайомиться і оволодіває першими науково обґрунтованими прикладами систематизації змісту навчального матеріалу, далі послідовно реалізує при переході з класу в клас вимоги системно створених й ієрархічно пов'язаних між собою за рівнем узагальнення і конкретизації навчальних програм, навчальних планів і змістових ліній освітнього стандарту та освітнього законодавства України. У закладі вищої освіти студенти активно

залучаються до творчого застосування наскрізної пізнавальної процедури систематизації в навчанні науковим дисциплінам під час аудиторної та самостійної й науково-дослідної роботи за державними стандартами вищої освіти за спеціальностями, що завершується самостійним виконанням кваліфікаційної випускної роботи (від системного планування, аналізу стану проблеми дослідження і бібліографічної систематизації, систематизації термінів і понять, аналітичного систематизованого огляду наукових джерел, які мають відношення до самої проблеми, до комплексної реалізації шляхів її системного наукового вирішення на практиці в ході експериментальної роботи, подальшої перевірки й систематизованих аналітичних висновків).

Метою статті є визначення ролі й місця вчення про систематизацію в педагогічній теорії й освітній практиці.

Методами проведеного теоретичного дослідження стали: теоретико-методологічний і контент-аналіз проблеми систематизації педагогічного знання в наукових джерелах, біографічний метод, діахронічний метод, метод теоретичного узагальнення.

Систематизація, системний підхід і системний метод у педагогіці. Визначення ролі і місця систематизації в педагогічній теорії значною мірою залежить від з'ясування сутності й аналізу самого наукового поняття «систематизація» та досить складних зв'язків і відношень з іншими близькими за змістом науковими поняттями «системний підхід», «система», «систематика» та іншими, що виникли і сформувалися в результаті культурно-історичної практики і розвитку в різних галузях науки.

У педагогічному словнику поняття систематизації пов'язується з процесом діяльності й визначається як «розумова діяльність, у процесі якої розрізнені знання про предмети (явища) об'єктивної дійсності зводяться в єдину наукову систему, встановлюється їхня єдність на основі вибраного принципу» (Гончаренко, 1997, с. 304). Тобто, іншими словами, у загальному випадку, систематизація педагогічного знання на основі обраного принципу і побудована таким чином наукова

система фактично знаходяться в нерозривному причинно-наслідковому зв'язку і співвідносяться як *процес* і *результат*, що також збігається із визначенням поняття «систематизація» у філософії (Йолон П. *Систематизація*, 2002б, с. 384).

Разом з тим, систематизація, на відміну від поняття класифікації, термінологічно не поєднує в собі трактування як процесу, так і результату, і залишається пізнавальним процесом, процедурою у виконанні процесу діяльності.

У сфері сучасних інформаційних технологій поняття систематизації зазнає подальшої формалізації як «...процедура об'єднання, зведення груп однорідних за деякими ознаками одиниць (параметрам, критеріям) до певної ієрархічної єдності в функціональних цілях на основі зв'язків, що між ними існують, та/або взаємодоповнюваних зв'язків із зовнішнім світом» (Федоров, 2015).

На сьогодні систематизація наукового знання і її форми, як важлива філософська категорія в наукознавстві, є визнаною й актуальною складовою методології науки, що у свою чергу за сучасних умов зазнає становлення і прискорених темпів розвитку. Навіть саме визначення науки в навчальному посібнику з наукознавства ґрунтується на цій категорії: «Наука – це сфера діяльності людини, спрямована на нагромадження, систематизацію та створення нових знань про дійсність (природу, суспільство, процеси мислення)» (Плахтій та ін., 2012, с. 12).

Систематизація як загальнонаукове і загальнометодологічне категоріальне поняття має кілька трактувань. В аналітиці систематизація розглядається «як мисленнєва діяльність, у процесі якої об'єкти, що вивчаються, організуються в певну систему на основі обраного принципу. Надважливий вид систематизації – класифікація, тобто розподіл об'єктів по групах на основі встановлення схожості й розбіжностей між ними» (Курносов, 2015, с. 23).

В. Омельченко у своєму монографічному дослідженні теоретико-методологічних основ систематизації приходить до важливого узагальнення, що систематизація є

універсальним діалектичним методом відображення реальної дійсності, використовується в будь-якій діяльності людини й «за своєю сутністю і фундаментальністю стоїть над усіма формами і законами пізнання та поєднує їх в єдине ціле і визначає тим самим теорію пізнання». Тоді як класифікація реальних об'єктів або процесів є основною складовою частиною систематизації і, по суті, квінтесенцією або вершиною систематизації, кінцевою метою якої є побудова класифікаційної системи знань розглядуваної предметної галузі пізнання (Омельченко, 2012, с. 6). Такий своєрідний метарівень «всезагальності» систематизації опосередковано можуть підтвердити факти її активного і широкого використання в усіх науках та теоретичній й практичній діяльності, включно з освітньою.

Разом з тим систематизація і класифікація не є тотожними за низкою важливих різновекторних за спрямованістю пізнавального процесу ознак. Якщо «класифікація є методом пізнання, що полягає в поділі предметів на підставі найсуттєвішої ознаки та утворенні схеми класифікаційних груп, необхідної для поглибленого пізнання різних сторін відповідного явища», то «систематизація – це впорядкування об'єктів у межах класифікаційних груп, об'єднання їх у ціле, у єдиний цілісний комплекс, систему (Настасяк, 2015, с. 39).

Систематизація, що є реалізацією принципу системності в пізнанні, увійшла важливою понятійною складовою в основу загального визначення поняття «метод» (походить від грецьк. *μεθοδος* – шлях, спосіб дослідження, пізнання), як «...систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі й законів функціонування її об'єктів» (*Метод*, 2002, с. 373). Систематизація цілісно охоплює визначення поняття методу і, як видається, одночасно входить серед інших і окремою структурною складовою частиною методу в широкому розумінні та методології як сукупності методів, що процедурно наскрізно спрямовує

ефективну пізнавальну діяльність, приводить до науково обґрунтованої системи і тим самим, згідно з визначенням методу у філософії «...окреслює та втілює шлях до істини, <...> до реалізації поставлених цілей, задає регулятиви та нормативні настанови пізнавального процесу» (Метод, 2002, с. 373).

Як цілком слушно стверджує С. Гончаренко, необхідність системного підходу, як методологічного принципу педагогіки, за якого «специфіка складного об'єкта (системи) не вичерпується особливостями її складових, а пов'язана, передусім, із характером взаємодії між елементами», пояснюється тим, що «різноманітність сторін, елементів, відношень внутрішніх і зовнішніх факторів функціонування і розвитку соціально-пед. процесу обумовлює необхідність його системного вивчення» (Гончаренко С., 2008, с. 499)».

Показово, що як свідчить проведений аналіз, визначення наукового системного підходу як методологічного принципу допускає його альтернативні інтерпретації у вигляді загальнонаукового системного методу, загальнологічного методу дослідження, що вказує на категорійну мінливість і поліаспектність методологічного знання і наукового методу за певних конкретних умов.

«Системний метод – спосіб розгляду будь-якого предмета (об'єкта) наукового пізнання як системи». Причому останній розглядається як універсальний загальнонауковий метод пізнання, що використовується не лише в науці, а й в інших способах пізнання людиною дійсності і її перетворення (Лебедев С., Лебедев К., 2015, С. 68). А в сучасному навчальному посібнику з методології наукових досліджень системний підхід віднесено до переліку загальнологічних методів дослідження. З другого боку, одне з визначень наукового методу, подане авторами як «спосіб досягнення певних результатів у науковому пізнанні й практичній діяльності» може бути логічно віднесене і до систематизації, результатом якої є побудова системи наукових знань (Зацерковний та ін., 2017, с. 74–75).

Систематизація, вочевидь, як процесуальна форма пізнавальної діяльності й пізнавальна процедура, що спрямована на утворення,

розгляд і визначення певної наукової системи, є інструментальною, інколи в згорнутому вигляді (імплицитною) складовою такого «системного методу», «системного підходу як методу» у науковому педагогічному пізнанні й практичній освітній діяльності. Адже метод є і «сукупністю спеціальних прийомів, норм, правил, процедур, що регулюють процес пізнання і забезпечують рішення дослідницької задачі» (Зацерковний та ін., 2017, с. 75).

Систематизація і методологія педагогіки. Слід погодитися з важливою оцінкою В. Юрченко (2012), зробленою на прикладі психології, що існування методолого-інформаційної кризи в сучасній науці є вже визнаним фактом, де одними з причин виступає «...саме переважна спрямованість на одержання несистемних нових (як природничих, так і гуманітарних) знань і недостатня систематизація вже накопичених» (Юрченко, 2012, с. 780–781).

Так само, як і в згаданому випадку для психології, теоретична педагогіка та її справжня загальна методологія ще тільки знаходиться на стадії становлення, а отже сучасні освітні й педагогічні науки потребують системного визначення, розробки і впорядкування свого змісту, пов'язаного в цілому із систематизацією і системним підходом (принципом системності). Такий системний підхід, досить розвинений у філософії ще з античних часів, у сучасних умовах усе більше набуває можливостей претендувати на роль універсального методологічного засобу.

Слід відзначити, що знаходження місця і ролі систематизації в структурі методології, методологічного знання педагогіки є надзвичайно складним у зв'язку з оберненням предмета дослідження на самого себе.

Адже процес систематизації в науковому і навчальному пізнанні, як пізнавальна процедура ведення до системи наукового знання, цілком обґрунтовано вважається у філософії ефективною комплексною і об'єднавчою у відношенні до інших методів діяльністю в науці і освіті як «...специфічна форма дослідження, пізнавального процесу упорядкування деякої множини розрізнених об'єктів і знання про них. <...> При цьому використовуються логічні операції порівняння, абстрагування, класифікації,

аналізу і синтезу, опису та пояснення» (Йолон П. *Систематизація*, 2002б, с. 384).

На особливій ролі систематизації в сучасній методології науки наголошує П. Йолон. Ця роль полягає в «...обґрунтуванні положення про метод як систему, про складність і багатосторонність змісту методу» та в закономірності «...розгортання методу в систему в процесі його теоретичного і практичного функціонування» (Йолон П. *Методологія*, 2002а, с. 374).

У логіці розглядаються різні способи (або методи) виконання систематизації. Одним зі способів систематизації є класифікація (Дуцjak, 2010). Сучасна філософська енциклопедія трактує поняття класифікації як загальнонаукове та загальнометодологічне, що означає таку форму систематизації знань, яка охоплює всю сферу об'єктів дослідження у вигляді системи класів або груп цих об'єктів, за якими вони розподілені за ознакою їх подібності (Субботин, 2010, с. 255).

Самий факт поліаспектності визначення систематизації науковцями в різних теоретико-практичних дослідженнях і джерелах (універсальний діалектичний метод і прийом, загальнологічний метод і розумова діяльність, пізнавальна процедура і пізнавальний процес, форма дослідження і діяльність) дозволяє переконатися, у свою чергу, не в зосередженні на відмінностях і суперечностях у визначеннях, а швидше у складності системного представлення й самого поняття систематизації.

Співвідношення між доволі близькими за зв'язками науковими поняттями «система», «систематизація», «системний підхід», «типологія», «типологізація», «класифікація» розглядається дослідниками з позицій врахування їхньої складної реальної культурно-історичної понятійної палітри, що склалася, з часом навіть не врахованих або не узгоджених до кінця різних понятійних аспектів, що перешкоджає встановленню і розумінню загальноприйнятої точки зору.

В. Юрченко (2012) розглядає системний підхід як методологічний засіб систематизації наукових знань. Співзвучні наукові поняття «систематизація» і «системний підхід» ґрунтуються на спільній понятійній категорії

«система» й відносяться до методологічного знання, але до його різних основних структурних частин – прескриптивної (нормативної) і дескриптивної (описової). Якщо систематизація охоплює зміст пізнавальної діяльності і за визначенням у філософському словнику розглядається як «пізнавальний процес упорядкування деякої множини розрізнених об'єктів і знання про них», результатом якого стає «відповідна певна наукова система об'єктів і знань про них» (Йолон П. *Систематизація*, 2002б, с.584), то вона може бути віднесена до прескриптивної методології. У свою чергу, системний підхід є концепцією і спрямований на регуляцію дослідницької діяльності, а отже може бути віднесений до дескриптивної частини методології як загальнонаукова «концепція і особлива стратегія наукового пізнання й практичної діяльності, яка зорієнтовує на розгляд складних об'єктів як деяких систем» (Йолон П. *Системний підхід*, 2002в, с. 584).

Ми погоджуємося також з констатацією І. Настасяк (2010) про множинність у науковій літературі підходів і визнання співіснування різної інтерпретації змісту понять типологізації та класифікації. «В одних випадках поняття «типологізація» замінює поняття «класифікація», в інших – ці поняття ототожнюються, ще в інших – типологізація позначає більш досконале, аніж за класифікації, угруповання системних об'єктів» (с. 37).

Філософський словник визначає типологію (від грец. *τοπος* – місце; *λογος* – слово, вчення) як «засіб наукової класифікації за допомогою абстрактних теоретичних моделей (типів), у яких фіксуються найважливіші структурні або функціональні особливості досліджуваних об'єктів». Причому важлива особливість типології в тому, що «вона дозволяє охопити класифікацією не тільки пізнані об'єкти, а й вказати на можливість існування об'єктів, ще не відомих на той час науці (наприклад, періодична система елементів Менделєєва)» (*Типологія*, 2002, с. 638).

Систематизація і періодична система хімічних елементів. Разом з тим, незаперечним є і той факт, що періодична система елементів, як і кожна наукова система, історично була

результатом систематизації, що є (за П. Йолоном) специфічною формою дослідження, пізнавальним процесом «упорядкування деякої множини розрізнених об'єктів і знання про них» з використанням, серед інших, логічної операції класифікації (Йолон П. *Систематизація*, 2002б, с. 584). Отже, маємо комплексне поєднання типологізації (де за тип була взята ідеальна модель хімічного елемента) і класифікації (розбиття на періоди у визначеній послідовності хімічних елементів за зростанням атомної ваги) як методів (видів) систематизації.

З погляду застосування біографічного методу в педагогіці, розглянутого нами (Павленко, 2020), цікавими є історичні факти з наукової біографії Д. І. Менделєєва, що є яскравим прикладом результативного наскрізного поєднання використання методів систематизації в освітньо-педагогічній діяльності викладача університету та його наукових дослідженнях у галузі фізичної хімії під час відкриття періодичного закону хімічних елементів.

Як відомо із відкритих енциклопедичних джерел (Вікіпедія), після закінчення із золотою медаллю фізико-математичного факультету педагогічного інституту в Петербурзі (1855 рік), Дмитро Менделєєв розпочинав свою професійну педагогічну кар'єру в Україні – спочатку учителем гімназії у м. Сімферополі, а потім старшим учителем у Рішельєвському ліцеї м. Одеси. Усього педагогічній справі на різних посадах у школі й університеті, у поєднанні з проведенням фундаментальних досліджень, учений присвятив більше ніж 35 років.

За спогадами самого Менделєєва, відкриттю періодичного закону передувала тривалий багаторічний етап наукового пошуку ним взаємозв'язків між хімічними елементами, про які він здогадувався із студентських років. Але безпосереднім поштовхом в успішному розв'язанні проблеми стала ситуація пошуку наочного і зрозумілого варіанту систематизації хімічних елементів у процесі підготовки підручника «Основи хімії» для студентів з неорганічної хімії. Для цього ним були виготовлені окремі картки з назвою відкритих на той час хімічних елементів з позначенням їхньої атомної маси і суттєвих властивостей як певних

ідеальних моделей (типів). Вчений став розкладати їх у різних можливих комбінаціях, переставляючи і змінюючи місцями. Результатом проведеної попередньої систематизації карток з хімічними елементами (ідеальними моделями елементів як типами) з розбиттям (класифікацією) на періоди й у порядку зростання атомної ваги і став авторський остаточний варіант відомої періодичної класифікаційної таблиці (Менделєєв, 2020).

Уже як професор університету, 35-річний Дмитро Менделєєв свою статтю «Співвідношення властивостей з атомною вагою елементів», яку безпосередньо пов'язують з відкриттям на початку 1869 року одного з найвідоміших фундаментальних законів природознавства – періодичного закону хімічних елементів, розпочав словами: «Систематичний розподіл елементів піддавався в історії нашої науки багатьом різноманітним мінливостям» (Менделєєв Д., 1869, с. 70). Ці слова-оцінка самого дослідника-енциклопедиста і досить ґрунтовний проведений науковцями пізніше діахронічний аналіз свідчать про те, що відкриттю періодичного закону хімічних елементів уже на той час історично передувала довга і ретельна творча робота із систематизації дуже багатьох різноманітних і різноаспектних наукових фактів про хімічні елементи, їх типологізації за атомною вагою, отриманих самим автором і багатьма науковцями-хіміками. Результати наукових пошуків як попередників, так і сучасників Менделєєва були презентовані в різноманітних авторських системних формах-моделях (тріади Йоганна Вольфганга Деберайнера, земної спіралі Олександра де Шанкуртуа, закону октав хіміка і музиканта Джона Ньюлендса, таблиць Вільяма Одлінга й Лотара Юліуса Маєра та інші). За всю історію їх відомо, за деякими оцінками, кількості.

Уже й після відкриття періодичного закону хімічних елементів сама таблична модель періодичної системи елементів у результаті подальшої систематизації й класифікації продовжувала зусиллями багатьох вчених удосконалюватися ще майже століття. Сучасний варіант таблиці був перероблений і запропонований одним із учасників

Манхеттенського проєкту (зі створення ядерної зброї) Гленном Теодором Сіборгом у 1945 році.

При цьому такій систематизації в роботі дослідників передувало і широке застосування звернень до інших загальнонаукових методів: аналізу і порівняння, узагальнення, аналогії, класифікації, типологізації і моделювання. Це засвідчує виключну важливість і багатогранність взаємозв'язків вчення про систематизацію та її методів (форм) у науковому пізнанні. У свою чергу, встановлені унікальні спонукальні історико-біографічні обставини цього відкриття в житті вченого прямо свідчать про спільність механізмів реалізації систематизації, класифікації й типологізації в науковому пізнанні і освітньо-педагогічній діяльності.

Висновки. Розвиток методологічного за значенням вчення про систематизацію в сучасній педагогіці дозволить ствердитися їй у самому статусі науки, зупинити її методолого-інформаційну кризу, обумовлену як недостатньою теоретичною систематизацією вже відомих наукових знань, так й існуючим переважанням дослідницької орієнтації на одержання нових несистемних знань.

Наукове поняття «систематизація», вчення про систематизацію в педагогічній теорії й освітній практиці є загальнонауковим і загальнометодологічним, що на сучасному етапі в дефініціях різними авторами набуває ознак універсальної множинності й поліаспектності (пізнавальна процедура й пізнавальний процес, форма дослідження й мисленнєва діяльність, універсальний діалектичний метод,

загальнологічний метод і прийом). У методології педагогіки систематизація належить до системотвірного методологічного знання і посідає важливе місце в прескриптивній частині методології.

Вчення про систематизацію є актуальною й важливою складовою сучасної методології педагогіки, має системні ознаки побудови та у своїй структурі містить знання про окремі й близькі форми систематизації (класифікація і типологія, таксономія) наукового педагогічного знання, із складними і не завжди однозначними взаємозв'язками, що потребують подальших досліджень. Систематизації передують методи аналізу і синтезу, порівняння і узагальнення.

Результати застосування історико-біографічного методу в дослідженні життєписів видатних вчених (зокрема Д. І. Менделєєва) свідчать не тільки про подібність, але навіть і об'єднавчу спільність діяльності систематизації для наукової діяльності вченого і освітньої практичної діяльності педагога. Це робить можливим подальше обґрунтування і актуалізацію використання форм систематизації як наукових методів пізнання в освітній практиці, навчанні й учінні.

Подальші розвідки використання вчення про систематизацію у сфері теорії й освітньої практики дозволять продовжити дослідження закономірностей побудови і розвитку педагогічних й освітніх систем та їх підсистем.

Література

- Бенджамін Блум (психолог). URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Бенджамін_Блум_\(психолог\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Бенджамін_Блум_(психолог)). (дата звернення 10.12.2020)
- Гончаренко С. У. Методологія. *Енциклопедія освіти / АПН України*; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер. 2008. С. 498–500.
- Гончаренко С. У. *Український педагогічний словник*. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
- Дуцjak І. З. Логіка : підручник. Київ : Знання. 2010. 406 с.
- Зацерковний В. І., Тишаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
- Йолон П. Методологія. *Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін./ наук. ред.: Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук*. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002а. С.374.

- Йолон П. Систематизація. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін./ наук. ред.: Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. Київ : Абрис, 2002б. С. 584.
- Йолон П. Системний підхід. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін./ наук. ред. : Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. Київ : Абрис, 2002с. С. 584.
- Кримський С. Метод. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін./ наук. ред. : Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. Київ : Абрис, 2002. С. 373.
- Курносів Ю. В. Азбука аналітики. Москва : Концептуал, 2015. 240 с.
- Лебедев С. А., Лебедев К. С. Существует ли универсальный научный метод? *Вестник ТвГУ. Серия «Философия»*. 2015. № 2. С. 56–72.
- Менделєєв Дмитро Іванович. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Менделєєв_ Дмитро_Іванович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Менделєєв_Дмитро_Іванович) (дата звернення 10.12.2020)
- Менделєєв Д. Соотношение свойств с атомнымъ вѣсомъ элементовъ. *Журналъ русскаго химическаго общества*. Санктпетербургъ. 1869. Томъ І. С. 60–77.
- Настасяк І. Співвідношення поняття «типологізація» з суміжними поняттями. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2015. Випуск 61. С. 37–44.
- Нечипоренко В. В., Ястребова В. Я. Розвиток професійної готовності менеджерів освіти до системної організації інклюзивного навчання у Новій українській школі *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2019. Вип. 1(1). С. 104–122. DOI : 10.51706/2707-3076-2019-1-12
- Омельченко В. В. Основы систематизации: Методология и философские аспекты. Принципы и законы познания реальной действительности. Москва : Либроком, 2012. 480 с.
- Онищук В. А. Типы, структура и методика урока в школе. Киев : Рад. шк., 1973. 184 с.
- Павленко А. І. Методи типології і класифікації у дослідженнях і дидактиці фізики. *Науково-дослідна робота в системі підготовки фахівців-педагогів у природничій, технологічній і комп'ютерній галузях: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (19-20 вересня 2019 р., м. Бердянськ)*. Бердянськ : БДПУ, 2019. С. 197–198.
- Павленко А. І. Роль і місце біографічного методу у методології педагогіки *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2020. Вип. 1(2). С. 30–39. DOI : 10.51706/2707-3076-2020-2-3
- Павленко А. І. Роль і місце систематизації у науковому пізнанні і освіті. *Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна освіта і наука: проблеми, перспективи, інновації»* / Відповідальний редактор проф. Т. Ю. Дудка. Київ, 2021. С. 274–276.
- Плахтій П. Д., Гуменюк І. Д., Любінська Л. Г., Оптасюк О. М. Основы наукознания : Навчальний посібник / За ред. П. Д. Плахтія. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2011. 288 с.
- Позднякова О. Л. Інтерпретація концепту «виховна система» *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2019. Вип. 1(1). С. 39–48. DOI : 10.51706/2707-3076-2019-1-4
- Прокопенко І. Ф., Гриньова В. М., Іонова О. М., Євдокимов В. І., Золотухіна С. Т. Педагогіка : баз. підруч. для студентів ВНЗ III - IV рівнів акредитації. Харків : Фоліо, 2015. 571 с.

- Субботин А. Л. Классификация. *Новая философская энциклопедия*: в 4 т. / науч.-ред. совет : предс. В. С. Степин, А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов. Москва: Мысль, 2010. Т. 2. С. 255.
- Типологія. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін./ наук. ред. : Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. Київ : Абрис, 2002с. С. 638).
- Федотов А. М. Систематизация. URL : http://db4.sbras.ru/elbib/data/show_page.phtml?20+1584 (дата звернення 12.12.2020).
- Юрченко В. М. Становлення системного підходу як методологічного засобу розробки та систематизації наукових знань. *Проблеми сучасної психології*. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. Випуск 15. 2012. С. 780–792.

References

- Bendzhamin Blum (psychologist). [https://uk.wikipedia.org/wiki/Бенджамін_Блум_\(психолог\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Бенджамін_Блум_(психолог)). (date of reference 10.12.2020) (ukr).
- Dutsiak, I. Z. (2010). Logic: a textbook. "Knowledge" Publishing. (ukr).
- Fedotov, A. M. Systematization http://db4.sbras.ru/elbib/data/show_page.phtml?20+1584 (date of reference 12.12.2020). (rus).
- Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainian pedagogical dictionary*. Lybid Publishing. (ukr).
- Honcharenko, S. U. (2008). Methodology. *Encyclopedia of Education / Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*; editor-in-chief V.H. Kremen. Iurnikom Inter. 498–500.
- Kurnosov, Yu. V. (2015). ABC of analytics. Conceptual (rus).
- Lebedev, S. A. & Lebedev, K. S. (2015). Does a universal scientific method exist? TvSU Bulletin. Series "Philosophy". #2. 56–72. (rus).
- Mendelieiev, Dmytro Ivanovych. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Mendelieiev_Dmytro_Ivanovych (date of reference 10.12.2020). (ukr).
- Mendelieiev, D. (1869). Correlation of properties with the atomic structure of elements. Journal of the Russian Chemical Society. Saint Petersburg. Volume I'. 60–77 (rus).
- Nastasiak, I. Correlation of the concept "typology" with related concepts. Bulletin of Lviv University. Series "Law" 2015. Issue 61. P. 37–44. (ukr).
- Nechyporenko, Valentyna, Yastrebova, Valentyna (2019). Development of professional readiness of education managers for systemic organization of inclusive education *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)*. scientific journal : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education. Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council. Iss. 1(1). 104–122. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2019-1-12>
- Omelchenko, V. V. (2012). Basics of systematization: Methodology and philosophical aspects. Principles and laws of cognizing reality. Librocom (rus).
- Onishhuk, V. A. (1973). Types, structure and methodology of lessons at school. "Soviet School Publishing" (rus).
- Pavlenko, A. I. (2019). Methods of typology and classification in research and didactics of physics. *Research work in the system of training teachers in the science, technological and computer fields: materials of the VII International Scientific and Practical Conference (September 19-20, 2019, Berdiansk)*. BSPU: BSPU Publishing house. 197–198. (ukr).
- Pavlenko, A. I. (2021). The role and place of systematization in scientific knowledge and education. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Modern Education and Science: Problems, Prospects, Innovations"* / Editor-in-Chief prof. T. Yu. Dudka. 274–276. (ukr).
- Pavlenko, Anatolii (2020). Importance and place of biographical method in pedagogical methodology. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)* : scientific journal : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and

- Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council. Iss. 1(2). <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2020-2-3> (ukr).
- Plakhtii, P. D., Humeniuk, I. D., Liubinska, L. H. & Optasiuk, O. M. (2011). Fundamentals of Science studies: Textbook. PE "Medobori-2006". (ukr).
- Pozdniakova, Olena (2019). The interpretation of the educational system concept in pedagogical science *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work)* : scientific journal : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education -Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy of Zaporizhzhia Regional Council. Iss. 1(1). 39–48. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2019-1-4> (ukr).
- Prokopenko, I. F., Hrynova, V. M., Ionova, O. M., Yevdokymov, V. I. & Zolotukhina, S. T. (2015). Pedagogy: a basic textbook for higher education students of III - IV levels of accreditation. Folio (ukr).
- Shynkaruk, V. I et al. (2002b) Yolon P. Systematization. *Philosophical encyclopedic dictionary*. Hryhorii Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine : Abrys.584 (ukr).
- Shynkaruk, V. I. (2002c).Yolon P. Systemic approach. *Philosophical encyclopedic dictionary*. Hryhorii Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine : Abrys. 584 (ukr).
- Shynkaruk, V. I. et al. (2002d) Krymskyi S. Method. *Philosophical encyclopedic dictionary*. Hryhorii Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine : Abrys 373. (ukr).
- Shynkaruk, V. I. et al. (2002a). Yolon, P. *Philosophical encyclopedic dictionary*. Hryhorii Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine : Abrys. 374 (ukr).
- Stepin, V. S. et al. (2010). Subbotin, A. L. Classification. *New philosophical encyclopedia*, Thought Publishing, Vol. 2. 255. (rus).
- Yurchenko, V. M. (2012). Formation of a systematic approach as a methodological tool for the development and systematization of scientific knowledge. *Problems of modern psychology*. Collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology. NAPS of Ukraine. Issue 15. 780–792. (ukr).
- Zatserkovnyi, V. I., Tyshaiev, I. V., Demydov, V. K. (2017). Research methodology : textbook : Nizhyn Gogol State University. (ukr).

РОЛЬ И МЕСТО УЧЕНИЯ О СИСТЕМАТИЗАЦИИ В НАУЧНОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Анатолій Павленко, доктор педагогічних наук, професор, завідує кафедрою соціальної роботи, Хортицька національна академія, Запоріжжя, Україна, e-mail: anatolypavlenko@ukr.net

В науковій статті розглянуто учиння о систематизації науково-педагогічного знання, визначено його роль і місце в теорії і методології педагогіки і практиці освіти. Встановлено зв'язок впливу розвитку методологічного по своєму значенню учиння о систематизації в педагогіці на подолання методологічно-інформаційного кризи науково-педагогічного знання. Сучасний кризовий стан уже накопчених науково-педагогічних знань і ще переважна орієнтація на отримання несистемного педагогічного знання і обумовлює актуальність методологічного усвідомлення ролі і місця учиння о систематизації в педагогіці.

В статті розглянуті основні форми систематизації і зв'язки між ними, роль і місце учиння о систематизації в методології педагогіки, множинність і поліаспектність поняття систематизації в науковій теорії і освітній практиці, що може претендувати на роль універсального діалектичного методу. На прикладі застосування історико-біографічного методу до життя Менделєєва встановлено подібність і загальність систематизації для наукової діяльності ученого і освітньої практичної діяльності викладача.

Ключевые слова: методология педагогики, практика образования, педагогическая теория, периодическая система химических элементов, систематизация, системный подход, система, классификация, типология.

ROLE AND PLACE OF STUDY ON SYSTEMATIZATION IN SCIENTIFIC PEDAGOGICAL THEORY AND EDUCATIONAL PRACTICE

Anatolii Pavlenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Social Work, Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy, Zaporizhzhia, Ukraine, e-mail: anatolypavlenko@ukr.net

The article deals with the doctrine of systematization of scientific and pedagogical knowledge, determines its role and place in the theory and methodology of pedagogy as well as educational practice. The author establishes the connection between the influence of the development of the methodological doctrine of systematization in pedagogy on overcoming the modern methodological and information crisis of scientific and pedagogical knowledge. It is the crisis in the systematization of already accumulated scientific and pedagogical knowledge and the predominant orientation of researchers to obtain non-systemic pedagogical knowledge that determines the relevance of methodological awareness of the role and place of the doctrine of systematization.

The doctrine of systematization is a relevant and important component of modern methodology of pedagogy; it has systemic features and its structure comprises knowledge of individual and similar forms of systematization (classification and typology, taxonomy) of scientific pedagogical knowledge having complex and not always unambiguous relationships which need to be further researched.

The article considers the role and place of the doctrine of systematization in the methodology of pedagogy; it also deals with the plurality and multifaceted definitions of the concept of systematization in scientific theory and educational practice, which can claim the role of a universal dialectical method. The results of the application of the historical-biographical approach in the study of Mendeliev's biography testify not only to the similarity, but also to the unifying commonality of systematization for scientific activity of scientists and practical educational activity of teachers. This makes it possible to justify the need to actualize the use of adapted to the educational process forms of systematization as scientific methods of cognition in educational practice, teaching and learning.

Key words: methodology of pedagogy, educational practice, pedagogical theory, periodic system of chemical elements, systematization, systemic approach, system, classification, typology.

Стаття надійшла до редакції / Received 05.10.2020

Прийнята до друку / Accepted 13.11.2020

Унікальність тексту 92,2 % (Unicheck ID 1007374047)

© Павленко Анатолій Іванович, 2020